

POST UIT KAUNAS, EEN BIJZONDERE LITOUWSE STAD : DEEL 5 DUITSE BEZETTING IN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Jan Kaptein

Operatie Barbarossa, codenaam voor de Duitse aanval op de Sovjet-Unie, begon op de vroege ochtend van zondag 22 juni 1941. Eind juli waren de Baltische staten bezet. Kaunas werd al op 24 juni ingenomen.

“Rijkscommissariaat Ostland” was de naam van het Duitse burgerlijke bestuur van een deel van de ‘Ostgebiete’. De Baltische staten, de oostelijke gebieden van Polen en het westen van Wit-Rusland kregen de aanduiding ‘Ostland’. Het Rijkscommissariaat Ostland was onderverdeeld in vier ‘Generalbezirke’. Kaunas, nu met de Duitse naam Kauen, werd de hoofdstad van het Generalbezirk Litauen. Onder de Generalkommissar, die een Generalbezirk bestuurde stonden de Gebietskommissare in Kauen, Ponewesch, Schaulen en Wilna.

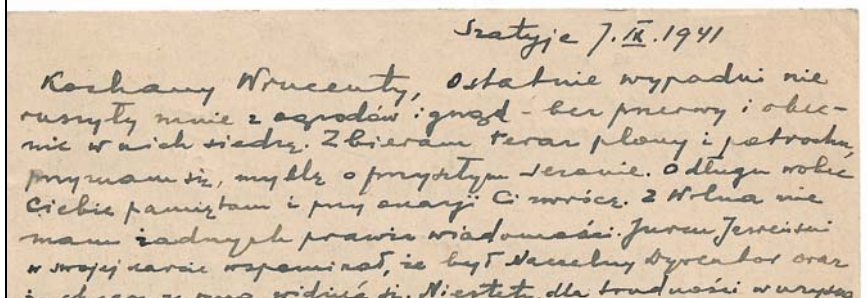
Met het nieuwe bestuur kwam er per 25 juli 1941 een Generalpostkommissar Ostland, aanvankelijk in Kaunas. Eind september verhuisde hij naar Riga. Het eerste postkantoor van de Deutsche Dienspost Ostland werd op 26 juli 1941 geopend in Kauen / Kaunas (lit. 1).

De civiele post

Volgens officiële documenten startte de civiele post in Litouwen op 1 september 1941, maar in de praktijk waren de postdiensten in Litouwen veel eerder hersteld. Binnen Litouwen was district Telšiai de eerste: sovjetzegels werden overgedrukt met ‘Laisvi Telšiai 24 VI 41’, Vrij Telšiai. Andere steden volgden.

Afb. 1
(100%)
Briefstuk met de opdruk van de drukkerij ‘Spindulys’ in Kaunas

Afb. 2 (collectie Vyngintas Bubnys)

In Kaunas liep het anders: sovjetzegels kregen hier de opdruk ‘Nepriklausoma Lietuva’, Onafhankelijk Litouwen (**afb. 1**). De Duitse autoriteiten vonden deze formulering niet acceptabel: de meeste zegels werden in beslag genomen en vernietigd. De postactiviteiten in Kaunas werden stilgezet of beperkt.

Op 1 september 1941 werd het verplicht om Duitse zegels te gebruiken of Duitse postwaardestukken.

De briefkaart hierboven (**afb. 2**) is een Duits postwaardestuk, verzonden vanuit Kaunas naar Vilnius. Er is weer een oud stempel van Kaunas in gebruik genomen, KAUNAS centr. G. Volgens het handboek van Vytautas Fugalevičius en Martin Bechstedt was dit stempel nog in gebruik tot 2.XII.41

De kantoren van de Deutsche Dienstpost Ostland waren in de eerste plaats bedoeld voor Duitse bestuursorganen, organisaties en bedrijven die daaronder vielen.

Het onderscheid tussen de Dienstpost en civiele post verdween na verloop van tijd.

Ook de fysieke scheiding binnen postkantoren en het gebruik van de DDPO-dagtekenstempels werd niet consequent toegepast

Dienstpost

De brief (**afb. 3**) verzonden door 'Deutsches – Dienstpostamt Moscheiken' (aanduiding op de linkerkant van de brief) gaat naar de 'Herrn Postkommissar in Kaunas', uiteraard portvrij vervoerd 'DURCH DEUTSCHE-DIENSTPOST OSTLAND'.

Per 1 september 1941 werd het gebruik van Duitse postzegels verplicht. Aanvankelijk werden de standaard Hindenburg-zegels gebruikt. Deze zegels zien we dan ook op de brief, verzonden 1 september 1941 (**afb. 4**). Het aantekenen gaat nog wat provisioneel.

Afb. 4a

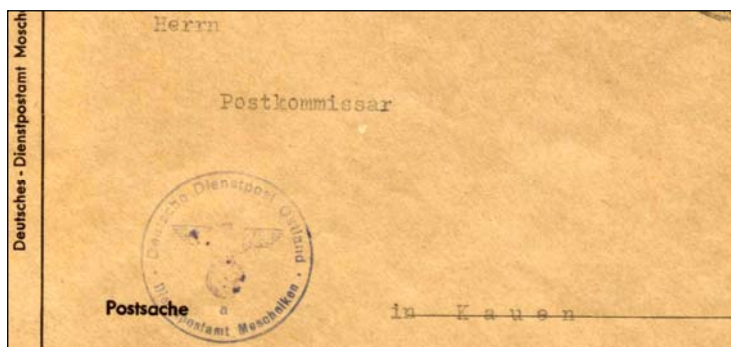
Op de rugzijde staat het aankomststempel NIENBURG (SAALE) - 3.9.41

Op 1 september 1941 werden voor Ostland Duitse posttarieven ingevoerd. De meeste waren gelijk aan de tarieven in Duitsland: brieven tot 20 gr. 12 Pf, briefkaarten 6 Pf (**afb. 2**), aangetekende brief 42 Pf (**afb. 4**). Tarieven voor lokale post werden op 1 juli 1943 ingevoerd.

Voor de civiele post was er wel een beperking: alleen brieven en briefkaarten tot 250 gr. waren toegestaan en vanaf 1 oktober werd de limiet 1000 gr.

Afb. 3 (63%)

Afb. 3a
(iets scherper gemaakt met de computer)

Afb. 4 (collectie Vyngintas Bubnys)
Aangetekende portvrije brief, verzonden op 1 september 1941, vanuit Kaunas: frankering 30 Pf, het aantekenenrecht.

Op 4 november 1941 kwamen de bekende Ostland-zegels uit: Hitler-zegels van het Duitse Rijk met de opdruk OSTLAND.

De brief van 'Pressevertrieb Kauen' is gefrankeerd, met een Ostland-zegel van 12 Pf. (afb. 5).

Afb. 5a (100 %)

Het Duitse stempel is KAUEN 1. Het handboek van Vytautas Fugalevičius (lit. 3) laat een aantal verschillende Duitse stempels zien, waaronder het machinestempel KAUEN DEUTSCHE DIENSTPOST OSTLAND a. Volgens Vytautas Doniela (lit. 2) is er een vroeg provisorisch stempel gebruikt, een regelmatig met datum en verder standaard DDPO stempels: KAUEN a, b, c, KAUEN 1 a t/m g, KAUEN 2 a, b, c en KAUEN1 (KAUNAS 1) s, t, u, v, w. Tenslotte waren nog de machinestempels a en b in gebruik.

In het begin was al voorgeschreven dat Dienstpost een omkaderde aanduiding moest hebben: "Durch Deutsche Dienstpost Ostland". Verder moest linksonder een officieel stempel of iets dergelijks staan en over de voorzijde moest een kruis gezet worden in het blauwe. Later hield men zich niet altijd aan deze regels. In afbeelding 5 is het kruis gemaakt in het rood.

"Tag der Briefmarke 1942"

De traditionele Duitse 'Dag van de Postzegel' op 11 januari 1942 werd gevierd met een uniform ontwerp van een gelegenheidsstempel, beschikbaar op Duitse postkantoren en ook in Kaunas (afb. 6). Er werden 4 briefkaarten uitgegeven met dit thema, die ook –op de zegel- overdrukt werden met OSTLAND: Afrikakorps (afb. 6), Feldpost, Kriegsmarine en Organisation Todt.

Volgens het artikel van Doniela (lit. 1) waren de kaarten met opdruk niet in Ostland verkrijgbaar, maar alleen bij

Afb. 5 (70 %)

Afb. 6 (77%)

de filatelistische dienst Berlin Charlottenburg 9. Dit roept vragen op bij afbeelding 6.

Tweede Sovjet bezetting

In de eerste fase van de herbezetting van Litouwen door het Rode Leger in 1944 werd het oostelijke en centrale deel van Litouwen bezet, Kaunas op 1 Augustus 1944. Begin augustus volgde er een pauze en een nieuw offensief startte op 5 oktober 1944.

Literatuur

Lit. 1

Lithuania : the Ostland period (civilian post) / Vytautas Doniela
In: LPS 2002 ; no. 1 (230). - p. 28-44

Lit. 2

Lithuania : the Ostland period (Dienstpost) / Vytautas Doniela
In: LPS 2002 ; no. 1 (230). - p. 46-51

Lit. 3

Pašto antspaudai Lietuvoj = P.O. Cancels in Lithuania / [V. Fugalevičius]
second impression, 2 Aufl., 1990